

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 14 (2005)

Πανεπιστήμια II

Ν. Παναγιωτόπουλος, Η οδύνη των ανέργων

Γιάννης Σακέλλης

doi: [10.12681/sas.485](https://doi.org/10.12681/sas.485)

Copyright © 2015, Γιάννης Σακέλλης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σακέλλης Γ. (2015). Ν. Παναγιωτόπουλος, Η οδύνη των ανέργων. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 14, 285–290. <https://doi.org/10.12681/sas.485>

ιδρύματος στον τομέα της έρευνας. Τα προς εξέταση ζητήματα είναι τα ακόλουθα:

- ορισμός – στη θέση ενός χαλαρού ορισμού, η νέα στρατηγική/πολιτική θα δώσει ισότιμη έμφαση στην έρευνα, τη διδασκαλία και στη διάχυση της γνώσης και της τεχνολογίας·
- οι σχολές θα γίνουν οι κινητήριες δομές έρευνας και διδασκαλίας, μέσω ερευνητικών κέντρων και διεπιστημονικής συνεργασίας εντός του ιδρύματος·
- περισσότερη έμφαση θα δοθεί στη διάχυση των ‘κερδών’ μεταξύ της πνευματικής ιδιοκτησίας και του εφευρέτη·
- υποστήριξη και βοήθεια για τους ερευνητές και τους ακαδημαϊκούς μέσω από διάφορους μηχανισμούς και επιβράβευση της ακαδημαϊκής αριστείας· και
- η χρηματοδότηση πλέον θα γίνεται με ανταγωνιστικά κριτήρια και θα είναι στρατηγικά σχεδιασμένη με τις διεπιστημονικές ομάδες να έχουν τον πρώτο λόγο.

Ιωάννης Φραγκούλης

Ν. Παναγιωτόπουλος, *Η οδύνη των ανέργων, εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα 2005, 422 σελ.*

Το βιβλίο αυτό του Ν. Παναγιωτόπουλου πραγματεύεται το ζήτημα της ανεργίας από την ευαίσθητη πλευρά της κατάστασης του ίδιου του ανέργου και, ιδιαίτερα, με την αποτύπωση των σκέψεών του, των συναισθημάτων του, της θέσης του στο άμεσο περιβάλλον, στη γειτονιά του, στην ευρύτερη κοινωνία.

Το ζήτημα της ανεργίας έχει πολλές όψεις εκ των οποίων οι δύο σημαντικότερες είναι (α) η αναπτυξιακή όψη της ανεργίας η οποία αναλύεται κατά κόρον, κυρίως υπό την έννοια ότι η κοινωνία δεν αξιοποιεί πλήρως το διαθέσιμο δυναμικό της· και (β) η κοινωνική όψη, που συνδέεται κυρίως με το ζήτημα της κοινωνικής ταυτότητας και η οποία αφορά την ιδιαίτερη σημασία που η κοινωνία αποδίδει στο να έχει κανείς δουλειά –η οποία, σημειωτέον, αποτελεί για τη μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων τη μοναδική ή την κύρια πηγή εισοδήματος. Αυτό το χαρακτηριστικό δημιουργεί μια μόνιμη πηγή άγχους αφού η απειλή της μη απασχόλησης συνεπάγεται μια σειρά από

άλλα κοινωνικού περιεχομένου ελλείμματα και αποκλεισμούς. Στην πραγματικότητα το να έχει κάποιος δουλειά σημαίνει, καταρχάς, ότι το άτομο αποκτά κάποιο εισόδημα ενώ, επιπλέον, αναπτύσσει ένα πειθαρχημένο ημερήσιο πρόγραμμα· επεκτείνει τις κοινωνικές του σχέσεις πέρα από το στενό του περιβάλλον· και χτίζει το κοινωνικό του στάτους

Επιπροσθέτως, τα άτομα βρίσκονται απέναντι σε έναν πολυμέτωπο ανταγωνισμό. Στην πράξη ο ανταγωνισμός αυτός επικρατεί τόσο στην πλευρά της προσφοράς (δυνάμει εργαζόμενοι) όσο και στην πλευρά της ζήτησης εργασίας (επιχειρήσεις).

Στην πρώτη, την πλευρά της προσφοράς, ο ανταγωνισμός υπονομεύεται τόσο από τις τυπικές παρεμβάσεις που αναφέρονται στη γεωγραφική κινητικότητα αλλά και την ύπαρξη πελατειακών σχέσεων ή άλλες οικονομικού χαρακτήρα στρεβλώσεις, αλλά και από κοινωνικές προκαταλήψεις και άλλου τύπου αποκλεισμούς. Εξάλλου, στην πλευρά της ζήτησης της αγοράς, δηλαδή των θέσεων εργασίας, βλέπουμε καλές και δημιουργικές δουλειές, καλά αμειβόμενους εργαζόμενους και ευκαιρίες προόδου και κοινωνικής ανέλιξης. Στην πλειοψηφία, όμως, επικρατούν οι δουλειές ρουτίνας, με εργασίες επαναλαμβανόμενες, καταπιεστικές, χαμηλά αμειβόμενες και με αβέβαιο μέλλον.

Η λεγόμενη αγορά εργασίας δεν λειτουργεί απρόσκοπτα. Οι κανόνες λειτουργίας της βρίσκονται σε πολλές περιπτώσεις σε χώρους εκτός της οικονομίας. Και είναι κανόνες που συνεπάγονται σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες. Οι ανισότητες με τη σειρά τους εκφράζονται με πλείστους όσους τρόπους και μορφές. Θα κρατήσουμε εδώ τις μορφές που σχετίζονται άμεσα με το θέμα μας και οι οποίες αναδεικνύονται με επιτυχία από τον συγγραφέα.

Πρώτη έκφραση της ανισότητας και του διαφορικού κοινωνικού βάρους αναφέρεται στους άεργους και άνεργους. Πρέπει να σημειώσουμε ότι τα όρια ανάμεσα στις δύο κατηγορίες είναι θολά. Οι ισχύοντες στατιστικοί ορισμοί, οι οποίοι μπορεί να είναι εξυπηρετικοί για διαχρονικές γεωγραφικού τύπου συγκρίσεις, είναι αδύναμοι να τα θέσουν. Στην πραγματικότητα, με δεδομένο ότι το βασικό χαρακτηριστικό των ανέργων είναι η ενεργός αναζήτηση εργασίας, ένα σημαντικό ποσοστό των άεργων είναι ουσιαστικά *άνεργοι* καθώς θεωρείται από πολλούς ότι δεν αναζητούν εργασία μάλλον διότι έχουν *αποθαρρυνθεί* ή *απογοητευτεί* παρά εξαιτίας του ότι δεν επιθυμούν να έχουν μία εργασία.

Εξάλλου, μια εξίσου σημαντική έκφραση της ανισότητας και ένα σημα-

ντικό κοινωνικό βάρος πέφτει στις πλάτες των μακροχρόνια ανέργων οι οποίοι αποτελούν σημαντικό μερίδιο της συνολικής ανεργίας (40-50%). Οι μακροχρόνια άνεργοι εξ ορισμού βρίσκονται σε αναζήτηση εργασίας για διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών και, φυσικά, δεν είναι υπερβολή να ισχυριστούμε ότι είναι συνδεδεμένοι με την έννοια της απόγνωσης. Πράγματι, οι μακροχρόνια άνεργοι αποτελούν μία εξίσου σημαντική με την εισοδηματική έκφραση της κοινωνικής ανισότητας. Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι το ποσοστό ανεργίας, π.χ. 10%, σημαίνει ότι το 10% του αθροίσματος απασχολούμενων και ανέργων βρίσκεται σε αναζήτηση εργασίας. Όμως, εάν κανείς λάβει υπόψη του τη διάσταση του χρόνου που βρίσκεται στην κατάσταση αυτή, σημαίνει ότι εάν η ανεργία της κοινωνίας κατανεμόταν ίσα (χρονικά) σε όλους θα αναλογούσαν στον καθένα μας 1,2 μήνες ανεργίας τον χρόνο (10%). Όταν λοιπόν το βάρος της μακροχρόνιας ανεργίας πέφτει μόνο στο 5% του εργατικού δυναμικού καταλαβαίνει κανείς το μέγεθος της κοινωνικής ανισότητας που προκύπτει από την ύπαρξή της.

Είναι αλήθεια ότι το πρόβλημα της ανεργίας πλήττει επιλεκτικά το εργατικό δυναμικό. Οι διαφοροποιήσεις κατά φύλο και φυλή, επίπεδα εκπαίδευσης και κοινωνικό οικονομικό στάτους στην πλευρά της προσφοράς αποτελούν τους κύριους άξονες λειτουργίας μιας σαφώς κατατημμένης αγοράς εργασίας. Έτσι, παρατηρούμε ότι από τις τεχνολογικές μεταβολές πλήττονται κατά κόρον οι χαμηλής εκπαίδευσης εργαζόμενοι, ότι οι γυναίκες έχουν μεγάλη δυσκολία εισόδου στην απασχόληση και ότι το κοινωνικοοικονομικό στάτους παίζει σαφώς σημαίνοντα ρόλο στον βαθμό πρόσβασης στην αγορά και την ιεραρχία των απασχολήσεων.

Ως φυσική συνέπεια βρισκόμαστε αντιμέτωποι με τη λειτουργία ενός σύνθετου πλέγματος ανισότητας όπου κυριαρχούν οι δυνάμεις συνεχούς αναπαραγωγής της. Πράγματι, με κύρια συνιστώσα τις ανισότητες πρόσβασης στην εκπαίδευση και την παιδεία το πλέγμα των άνισων σχέσεων ανατροφοδοτείται. Διότι φαίνεται –και αυτό αναδεικνύεται στην *Οδύνη των ανέργων*– ότι υπάρχει μια ισχυρή σχέση ανάμεσα στο γενικό παιδευτικό επίπεδο της οικογένειας ή του πατέρα με αυτό του ανέργου.

Η παροχή παιδείας είναι εξαιρετικά άνιση. Η μεγάλη πλειοψηφία των παιδιών δεν έχει ανοιχτή πρόσβαση στην εκμάθηση δεξιοτήτων. Από έρευνα που διενεργήθηκε το 2001 από το τότε υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων φάνηκε ότι οι επιχειρήσεις ζητούν απεργωσμένα άτομα με καλή βασική παιδεία και ιδιαίτερες δεξιότητες, κυρίως Η/Υ και ξένες γλώσσες. Με δεδομένο ότι η παροχή αυτών των γνώσεων και δεξιοτήτων από το

εκπαιδευτικό σύστημα είναι εξαιρετικά άنيση, είμαστε μάρτυρες ενός αναπαράγομένου και ανατροφοδοτούμενου πλέγματος ανισότητας που καταλήγει στο γεγονός ότι βασικός προσδιοριστικός παράγοντας του αποκλεισμού ή μη από την απασχόληση να αποτελεί το εν γένει κοινωνικό και οικονομικό στάτους.

Πήγα μια τάξη στο γυμνάσιο, στην πρώτη, μετά αρρώστησε η μαμά μου, κάθισα σπίτι... Αφού έκλαιγα όταν σταμάτησα το σχολείο. Αλλά αρρώστησε η μάνα μου. Αφού μου είπαν να ξαναπάω την άλλη χρονιά. Εγώ δεν ήθελα να ξαναπάω. Γιατί θα με κορόιδευαν 'ήρθε ξανά στην ίδια τάξη'. Οπότε; Έμεινα στο σπίτι. Το ήθελα εγώ το σχολείο. Μου είπαν: ποιος θα καθίσει στο σπίτι, δεν είχα και κανέναν στο σπίτι. Έπρεπε να μαγειρέψω, μαγείρευα, και ψωμί έφτιαχνα και ζύμωνα, γιατί ήμασταν με τον παππού και τη γιαγιά μου εφτά άτομα εδώ μέσα... Έκανε 4 εγχειρήσεις στα νεφρά, χώρια που πηγαίνει και τριβεί (τις πέτρες), και τώρα θα πάμε πάλι στα Γιάννενα... Πρόβλημα, μαζεύει πέτρες στα νεφρά. Παθαίνει ουρολοίμωξη κάθε φορά. Γι' αυτό σου λέω, από το νοσοκομείο τα βλέπω αυτά. Την είχα στην Αθήνα, δεν είχαμε κανέναν, ούτε να μαγειρέψω ήξερα τότε, ρώταγα στη γειτονιά. Πώς γίνονται οι κεφτέδες, πώς γίνονται αυτά; Δεν ήξερα, ήμουν δέκα χρονών, έντεκα...

Δε δούλεψα ποτέ. Τώρα, πριν κάνα δυο χρόνια, γράφηκα στον ΟΑΕΔ, μια ξαδέρφη μου είπε και πήγα και έκανα μια κάρτα... Γι' αυτό γράφτηκα στον ΟΑΕΔ να σου πω, δεν ήμωνα, δεν είχα σχέση με τέτοια. Η ξαδέρφη μου μου 'πε. 'Αμα θέλεις', μου λέει, 'σύρε γράψου κι εσύ', μου λέει. Εντάξει, πήγα τα 'κανα και δεν ξανάκανα... Δε βρήκα δουλειά, δεν... ψάχνω κι εγώ μόνη μου, αλλά δεν, δεν είναι τίποτα. Πήγα μια φορά πέρα στον Μποχώτη για εργάτρια με τον ΟΑΕΔ, αλλά είχε βρει νωρίτερα αυτός και δε με ξανακάλεσαν πάλι...

Μπα, δεν είναι. Ίσα-ίσα τα βγάζουμε. Άμα σου λέω ίσα-ίσα. Άμα δεν πάνε καλά οι ελιές φέτος, δηλαδή σαπίσαν όλες στο δέντρο, τίποτα εμείς... Δε νιώθεις καλά, κούραση μεγάλη είναι, να κλαδεύεις τώρα, να τα κάψεις, όταν τα τελειώσεις, να, αυτά να αρχίζουν το Σεπτέμβριο οι ελιές και δώσ' του πάλι. Αυτή η δουλειά γίνεται συνέχεια... (Αφήγηση άνεργης από το βιβλίο).

Για όλα αυτά τα θέματα οι πολιτικές που ακολουθούν τα σύγχρονα ευρωπαϊκά κράτη συμπυκνώνονται στη ρητορική του μηνύματος του Συμβουλίου Κορυφής της Λισαβόνας το 2000. Η ποιότητα της εργασίας και η δια βίου μάθηση αποτελούν τις κύριες συνιστώσες του μηνύματος. Όμως η απουσία της βασικής παιδείας που απαιτείται για να ενταχθεί κάποιος στις διαδικα-

σίες της δια βίου μάθησης και η στέρηση των βασικών δεξιοτήτων αποτελούν μια πραγματικότητα που αποδυναμώνει το μήνυμα. Και τελικά φαίνεται να επικρατεί στην Ευρώπη η εξαιρετικά συντηρητική αντίληψη, η αρνητική όψη και εντέλει η υπονόμευση μέσω μιας κακής ερμηνείας του μηνύματος που, σε τελική ανάλυση, επιρρίπτει την ευθύνη της μη απασχόλησης στον ίδιο τον άνεργο. Διότι, αποκρύπτεται το γεγονός ότι, ενώ εκ πρώτης όψεως τα εκπαιδευτικά συστήματα δίνουν σε όλους ευκαιρίες *διαφύξης*, δεν παρέχεται σε όλους η λεγόμενη 'δεύτερη ευκαιρία'.

Επιπλέον, το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, εξαιρετικά μονεταριστικό-συντηρητικό στη φύση του, απαγορεύει ακόμη και αναπτυξιακού χαρακτήρα ελλείμματα αποτελώντας τροχοπέδη στην ανάπτυξη και, συνεπώς, στην περαιτέρω δημιουργία θέσεων απασχόλησης, η έλλειψη των οποίων πλήττει κυρίως τις κατηγορίες που αναφέρονται παραπάνω.

Μέσα στο σύνθετο αυτό σχήμα, ένα βιβλίο που αναφέρεται στην κατάσταση του ανέργου είναι αναμφίβολα κάτι διαφορετικό. Χρησιμοποιώντας πρωτοποριακά εργαλεία μεθόδων έρευνας ο Νίκος Παναγιωτόπουλος δίνει την πρωτοβουλία στους άνεργους να μιλήσουν για το 'κοινωνικό κενό' του αποκλεισμού τους, τη δυσχέρεια πρόσβασης στις κρατικές υπηρεσίες, τα βιώματά τους καθώς η απειλή της μη εργασίας και των βασικών ελλείψεων τούς εξωθούν να γίνουν βορά οποιουδήποτε μικρού ή μεγάλου εκμεταλλευτή στην Ελλάδα και ως μετανάστες στο εξωτερικό.

Το βιβλίο μέσα από τα προσωπικά βιώματα των ανέργων, δηλαδή τη διυποκειμενικότητα, καταλήγει στην αντικειμενικότητα και μέσα από τις αφηγήσεις προσωπικού χαρακτήρα αποτυπώνει το κοινωνικό.

Η κοινωνική διάσταση ευαίσθητων ζητημάτων όπως είναι η σχέση της εκπαίδευσης με την ανεργία και την αεργία, τα όρια της στατιστικής που με κανένα τρόπο δεν πρέπει να μεταβληθεί από εργαλείο ανάλυσης σε καθοδηγητικό όργανο, η αναπαραγωγή των δυσμενών λειτουργιών μέσα από την εκπαίδευση, καταλήγει στην οργάνωση ενός ισχυρού θεωρητικού πλαισίου μέσα στο οποίο τόσο οι σε βάθος συνεντεύξεις όσο και τα ζητήματα κριτικής της τρέχουσας μαχόμενης πολιτικής ρέουν άνετα, ελεύθερα και ισορροπημένα.

Το βιβλίο αποτελεί μια κατάθεση σε μια όψη της ανεργίας που είναι βέβαιο ότι δεν συναντάμε συχνά στη βιβλιογραφία.

Γιάννης Σακέλλης

Πηγές

- Σακέλλης, Ιωάννης. (2000). *Πληθυσμός και Εργατικό Δυναμικό στην Ελλάδα. Μορφολογία και Διαχρονικές Εξελίξεις*, 2η έκδοση, Μένος, 2000.
- Thomson, P. (1985). *The Nature of Work*, Macmillan.
- Watson, T. J. (2004). *Κοινωνιολογία Εργασία και Βιομηχανία*, εισαγωγή-επιμέλεια Ι. Ψημένος. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.